

Nové elity ve střední a východní Evropě

Problematikou nových elit, formujících se ve střední a východní Evropě, se zabýval mezinárodní workshop vědeckých a odborných pracovníků pořádaný Sociologickým ústavem AV ČR ve dnech 12.-13. prosince 1998 v Praze, v zařízení AV ČR Vila Lanna. Získaný grant Open Society umožnil účast 23 vědeckých pracovníků ze 13 zemí, mezi nimiž byla řada světově uznávaných odborníků dlouhodobě se věnujících výzkumu elit, čtyři ze zemí západních a G. Lengyel z Maďarska.

Na prvním zasedání proběhla prezentace a diskuse nad rukopisem knihy *Changing Rules, Changing Elites*, připravené k vydání. Vznik této knihy byl iniciován na konferenci konané v Budapešti v dubnu 1997. Jak zdůraznili editoři této publikace, *John Higley* z University of Texas at Austin a *Gyorgy Lengyel* z Budapest University of Economic Sciences, kniha teoreticky vychází z nově formulovaného přístupu, který se především koncentruje na klíčovou roli elit držících faktickou moc. Distancuje se od starších socialistických a demokratických utopií o vládě lidu pro lid, cynicky používaných Parettem, Moscou a Michelsem, a nabízí uměřenější a realističtější pohled na demokracii v podmínkách stále složitější organizace, specializace a vlivů byrokracie a tržních sil.

Domácí účastníci, *Pavel Machonin* a *Milan Tuček* ze Sociologického ústavu AV ČR, objasnili českou zkušenost s fungováním tolerance menšinové vlády nejsilnější opoziční stranou jako příklad konsensuálního přístupu elit k pokojnému demokratickému vývoji bez mimořádných otřesů.

O nových verzích svých příspěvků připravených k vydání referovali *Soňa Szomolányi* z Filozofické fakulty UK Bratislava, *Włodzimierz Wesolowski* a *Michał Federowicz* z IFIS PAN Varšava, *Eva Voszka* z Budapest Finance Research Institute, *Mladen Lazić* z Bělehradu, *Dobrinka Kostova* z Bulharska a *Gwen Moore* ze State University of New York at Albany, která se zaměřila na participaci žen v nových elitách.

Další blok byl věnován obsáhlé teoretické diskusi o roli elit v současném stadiu vývoje

postkomunistických zemí. V centru pozornosti byla zprostředkující úloha elit v globalizaci. *Jan Pakulski* z University of Tasmania, Hobart, popisuje tuto roli pomocí tzv. „sandwich theory“: mezi globálním prostředím a jeho jednotlivými vrstvami – ekonomickou, politickou, kulturní apod. – a odpovídající strukturou konkrétní společnosti (národa, země) je vřazena elita, jejíž úloha spočívá v zajištění obousměrného toku informací včetně sémantického porozumění.

V závěru prvního dne workshopu vystoupili účastníci ze zemí, které neparticipovaly na již realizovaném výzkumu. *Aili Aarelaid-Tart* z Institute of International and Social Studies v Tallinnu rozebrala vývoj nové estonské elity z alternativní disidentské, exilové a z elity transformačního období. *Anton Kramberger* z lublaňské Fakulty sociálních věd informoval o situaci ve Slovinsku.

Druhý den workshopu byl věnován právě novému výzkumu elit ve střední a východní Evropě. Kromě již zapojených zemí byla přislíbena účast Estonska a Slovinska, čímž se do výzkumu zařadily všechny země přizvané ke vstupu do EU.

Základní teoretická východiska připravili v návaznosti na předchozí výzkum J. Higley, G. Lengyel a J. Pakulski. W. Wesolowski, jeden z předních polských sociologů, navrhl pro budoucí šetření využití kvalitativní metody, hloubkových rozhovorů s reprezentanty jednotlivých segmentů elit.

Role koordinátora výzkumu se ujal přední odborník na problematiku elit na teritoriu bývalého Sovětského svazu, *David Lane* z Emmanuel College v Cambridgi, jediný člen formujícího se týmu z členské země EU. Na příští setkání pozval zástupce zúčastněných zemí do Ljubljany A. Kramberger.

Pražský workshop spojil do jednoho týmu vedle několika významných světových odborníků na otázky elit přední badatele na tomto poli z celé střední a východní Evropy, přitom stranou nezůstala žádná důležitá transformující se země. Tím se stal příslibem pro další rozvoj teoretického i empirického poznání nových elit a jejich působení v procesu moderního vývoje nových demokracií.

Lumír Gatnar